

Biedrība „LATVIJAS SENIORU KOPIENU APVIENĪBA”

KONFERENCE

PIEAUGUŠO PRASMES: CILVĒKKAPITĀLA ATTĪSTĪBAS PRIEKŠNOTEIKUMS

2024. gada 11. decembrī

08.06.2024.

Starptautiskais pieaugušo kompetenču novērtēšanas programmas pētījums (*Programme for the International Assessment of Adult Competencies*)

PIAAC īsteno Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija OECD.

Pētījuma 1.kārta norisinājās no 2011. līdz 2018. gadam.

Pētījuma 2.kārta, kurā piedalījās 31 valsts, tostarp arī Latvija, norisinājās no 2022. līdz 2023.gadam.

PIAAC ir viens no būtiskākajiem starptautiskajiem pētījumiem, kas vērtē 16 līdz 65 gadus vecu pieaugušo vispārējās prasmes:

- tekstpratību,
- matemātikas,
- problēmu risināšanas
- digitālās prasmes.

Pētījums salīdzina un analizē šo prasmju pielietojanu gan darbā, gan ikdienas dzīvē.

2.Pētījuma kārtā iekļauts arī adaptīvās problēmu risināšanas novērtējums un aptauja, kas novērtē respondentu sociālās un emocionālās prasmes.

Tā kā par vienu no galvenajiem uzdevumiem LSKA ir izvirzījusi -

Senioru materiālās un garīgās labklājības veicināšanu un iesaistīšanos demokrātiski aktīvos sabiedrības procesos, īstenojot sabiedrības līdzdalības modeli, kas nodrošina ieinteresēto sabiedrības grupu viedokļu uzklaušānu veidojot rīcībpolitiku,

tad LSKA valdes locekļi aktīvi iesaistās senioru skolu darbībā un mūzizglītības īstenošanā Latvijā.

2024.gada 11.decembrī LSKA valdes locekle *Barba Girgensone* piedalījās konferencē Pieaugušo prasmes: cilvēkkapitāla attīstības priekšnoteikums, kas notika LU Lielajā aulā.

Cilvēkkapitāls

- Nacionālajā enciklopēdijā ir norādīts, ka:
- **Cilvēkkapitāla jēdziens** ir saistīts ar indivīdu ekonomisko uzvedību, it īpaši to, kādā veidā cilvēku akumulētās zināšanas un iemaņas palielina viņu produktivitāti un ienākumus.
- **Tādējādi palielinās arī visas sabiedrības produktivitāte un ienākumi.** Cilvēkkapitāls nav atdalāms no tā turētāja – **paša cilvēka** –, un tā izmantošanas atdeves pakāpi nosaka indivīda brīvās gribas izpausmes, individuālās intereses, materiālā un morālā ieinteresētība, atbildība, pasaules skatījums un vispārīgais kultūras līmenis.
- **Nosacīti var nodalīt cilvēkkapitāla “specifiskos” un “vispārīgos” aspektus.**
 - **Specifiskie aspekti** attiecas uz profesionālajām zināšanām un iemaņām, kas ir lietderīgas tikai darba devējam (un par ko tas ir gatavs maksāt),
 - **Vispārīgie aspekti** (piemēram, lasītprasme un rakstītprasme) ir daudzveidīgi izmantojami dažādās sabiedriskās dzīves jomās.

Pieaugušo izglītība

LSKA 08.06.2024.

Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2021.2027. gadam tiek norādīts, ka

- **pieaugušo izglītība** nav saistīta ar konkrētu vecumposmu, bet ar cilvēka iekšējo vai ārējo motivāciju atgriezties izglītības procesā pēc sākotnējās izglītības pabeigšanas vai pārtraukšanas,
- lai iegūtu jaunas vai pilnveidotu esošās zināšanas, prasmes un kompetences, tostarp attieksmes konkurētspējai darba tirgū un/vai pašattīstībai.

Pieaugušie **Izglītības likumā** ir iekļauti starp galvenajām izglītības mērķgrupām, iezīmējot izglītības sistēmas atvērtību pieaugušo mērķauditorijai.

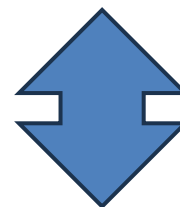
Pieaugušo izglītība ir personu daudzveidīgs izglītošanas process, kas cilvēka mūža garumā nodrošina personības attīstību un konkurētspēju darba tirgū.

Kā mācas pieaugušie

- **Pieaugušie primāri mācās**, lai risinātu reālās dzīves uzdevumus vai problēmas, kā arī sasniegtu savu personīgo izaugsmi.
- Pieaugušajiem svarīgi mācību laikā **apgūto saistīt ar darba vai dzīves pieredzi**, uzreiz izmantojot mācību rezultātus praksē.
- **Priekšroka tiek dota īsākām mācību aktivitātēm ar ātrāku atdevi.**
- Tāpēc Latvijā gandrīz visas profesionālās izglītības programmas ir **modulāras**, kas ļauj veidot individuālus elastīgus mācīšanās ceļus uz profesionālo kvalifikāciju.
- Arī augstākajā izglītībā tiek piedāvāti atsevišķi studiju kursi un studiju moduļi.

**Formālā / neformālā
izglītība**

- **Neformālā izglītība** dod iespēju neatkarīgi no iepriekš iegūtās izglītības apgūt jaunas kompetences un pilnveidot esošās atbilstoši personības izaugsmes interesēm, valsts vai darba devēja pieprasījumam.

Pieaugušie primāri izvēlas īsas neformālās izglītības aktivitātes, nevis garas formālās izglītības programmas.

2023. gadā vecuma grupā no **25 līdz 64 gadiem**, **neformālajā izglītībā** piedalījās 51% iedzīvotāju bet **formālajā** – tikai 4,2%.

Katrs dalībnieks mācībās pavadījis vidēji **6 stundas mēnesī**.

Galvenie iemesli, kāpēc iedzīvotāji piedalās pieaugušo izglītībā:

- lai veiktu savu darbu labāk un/vai uzlabotu karjeras iespējas (78,7%),
- iegūtu ikdienā noderīgas zināšanas/prasmes (67,3%)
- piedalīšanās neformālajā izglītībā bija obligāta (62,1%).

Valsts atbalsts pieaugušo izglītībai tiek veidots, lai veicinātu ekonomikas izaugsmi, nodarbinātību un darba produktivitāti, uzlabotu cilvēku iespējas pielāgoties mainīgajiem darba tirgus apstākļiem.

Valsts atbalsts pieaugušo izglītībai palīdz pārvarēt sociālo atstumtību un veicināt aktīvo pilsoniskumu.

Valsts atbalsts pieaugušo izglītībai gandrīz pilnībā ir balstīts ES fondu projektu finansējumā.

Pieaugušo izglītības īstenošanu savā teritorijā atbalsta vietējās pašvaldības.

ir atzinusi Valsts kontrole

Cilvēkkapitāla attīstības politika prasa plašu vienprātību un stratēģisku starpinstitucionālu politikas koordināciju ne tikai izglītības, bet arī ekonomikas, nodarbinātības un sociālās labklājības jomā.

Ekonomikas ministrijai ir atvēlēta vadošā loma, lai nodrošinātu koordinētu cilvēkkapitāla jautājumu pārvaldību.

2023. gada 6. jūnijā tika izveidota **Cilvēkkapitāla attīstības padome**, kas ir

- ekonomikas,
 - izglītības un zinātnes
 - labklājības
- } ministru koleģiāla institūcija

Padomei jānodrošina saskaņota starpresoru sadarbība, lai lēmumu pieņemšana par cilvēkresursu attīstības prioritātēm notiktu koordinēti.

Konferencē prezentētais Pieaugušo prasmju pētījums piedāvā unikālu ieskatu pieaugušo

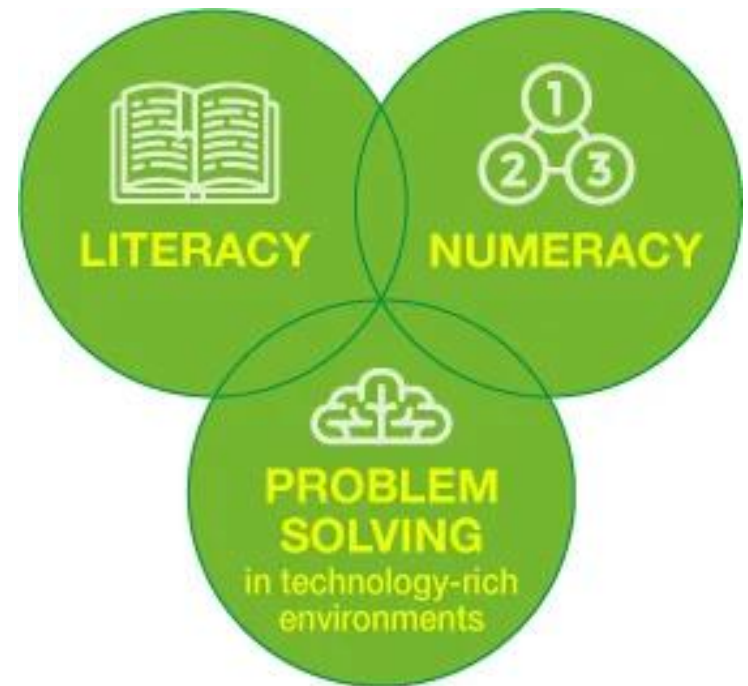
- **tekstpratībā,**
- **rēķinpratībā**
- **adaptīvās problēmu risināšanas prasmēs.**

Šīs prasmes ir ļoti svarīgas

- gan personīgajiem,
 - gan sabiedriskajiem panākumiem,
- un tās veido pamatu mācību turpināšanai un inovācijām.

Jo labākas prasmes, jo labāk pieaugušie ir sagatavoti, lai tiktu galā ar mūsdienu dzīves izaicinājumiem.

Efektīvi orientējoties mūsdienu informācijas pārsātinātajā vidē, pieaugušie sniedz ieguldījumu pārdomātākos lēmumos un rīcībpolitikās.

TEKSTPRATĪBA

Latvijā pieaugušie vecumā no 16 līdz 65 gadiem vidēji ieguva

- 248 punktus tekstpratībā (zem OECD vidējā līmeņa),
- 263 punktus rēķinpratībā (tuvu OECD vidējam rādītājam)
- 244 punktus adaptīvajā problēmu risināšanā (zem OECD vidējā līmeņa)

Tekstpratībā 34% pieaugušo (OECD vidējais rādītājs: 26%) prasmes ir 1. līmenī vai zem tā, kas nozīmē, ka viņu tekstpratība ir zema.

1. līmenī viņi spēj saprast īsus tekstus un sakārtotus sarakstus, kad informācija ir skaidri norādīta, atrast konkrētu informāciju un identificēt atbilstošās saites.

Tie, kuru prasmes ir zemākas par 1. līmeni, spēj saprast īsus, vienkāršus teikumus.

Latvijā ir tikai 6% pieaugušo (OECD vidējais rādītājs: 12%), kuri sasniedza 4. vai 5. līmeni tekstpratībā un parādīja augstusniegumu.

4. vai 5.līmenī pieaugušie spēj saprast un izvērtēt garus, informatīvi piesātinātus tekstus vairākās lappusēs, aptvert sarežģītas vai slēptas nozīmes un izmantot priekšzināšanas, lai saprastu tekstus un izpildītu uzdevumus.

RĒĶINPRATĪBA

Latvijā 24% pieaugušo (OECD vidējais rādītājs: 25%) **rēķinpratības prasmes** ir 1. līmenī vai zem tā.

1. līmenī viņi spēj veikt pamata aprēķinus ar veseliem skaitļiem vai naudu, saprast decimāldaļas un atrast atsevišķu informāciju tabulās vai diagrammās, taču var rasties grūtības ar uzdevumiem, kuriem jāveic vairākas darbības (piemēram, jāatrisina proporcija).

Tie, kuru prasmes ir zem 1. līmeņa, spēj saskaitīt un atņemt mazus skaitļus.

Pieaugušie 4. vai 5. līmenī ir ar augstāko prasmju sniegumu (Latvijā 12%, OECD valstīs vidēji 14%).

Viņi spēj rēķināt un saprast absolūtos un relatīvos skaitļus, interpretēt sarežģītas diagrammas un kritiski novērtēt statistikas apgalvojumus.

Rēķinpratībā vadošās valstis ir:

Somija
Zviedrija
Japāna
Norvēģija
Nīderlande

Visās valstīs
labākas prasmes
rēķināšanā ir
vīriešiem

ADAPTĪVO PROBLĒMU RISINĀŠANA

Adaptīvajā problēmu risināšanā 35% pieaugušo (OECD vidējais rādītājs: 29%) prasmes ir 1. līmenī vai zem tā.

Pieaugušie prasmju 1. līmenī spēj atrisināt vienkāršas problēmas ar dažiem mainīgajiem lielumiem un nelielu nebūtisku informāciju, kas nemainās, virzoties uz risinājumu.

Viņiem sagādā grūtības daudzpakāpju problēmas vai tādas, kurās nepieciešams ņemt vērā vairākus mainīgos.

Pieaugušie, kuru prasmes ir zemākas par 1. līmeni, saprot ļoti vienkāršas problēmas, kuras parasti tiek atrisinātas vienā darbībā. Apmēram 3% pieaugušo (OECD vidējais rādītājs: 5%) ieguva 4. līmeni.

Viņiem ir dziļāka izpratne par problēmām un viņi var pielāgoties negaidītām pārmaiņām, pat ja tas prasa nopietnu problēmas atkārtotu novērtēšanu

Aplūkojot visas trīs jomas kopā, 19% Latvijas pieaugušo prasmes (OECD vidēji 18%) atbilda diviem zemākajiem šo kompetenču skalas līmeņiem

Gados vecākiem pieaugušajiem (vecumā no 55 līdz 65 gadiem) Latvijā prasmju sniegums tekstpratībā, rēķinpatībā un adaptīvajā problēmu risināšanā bija zemāks nekā 25-34 gadus veciem cilvēkiem

Tekstpratībā pieaugušie vecumā no 55 līdz 65 gadiem ieguva par 42 punktiem mazāk nekā 25–34 gadus veci pieaugušie (OECD vidējais rādītājs: par 30 punktiem zemāks).

Visās valstīs un tautsaimniecībās **augstāks izglītības līmenis** ir saistīts ar labāku tekstpratību, rēķinpratību un adaptīvās problēmu risināšanas prasmi.

Latvijā pieaugušo vidū vecumā no 25 līdz 65 gadiem tie, kuriem ir augstākā izglītība, sasniedza par 39 punktiem augstāku tekstpratības līmeni nekā tie, kuriem ir vidējā izglītība (vidēji OECD: 33 punktu starpība), bet tie, kuriem ir vidējā izglītība, ieguva par 26 punktiem augstāku līmeni nekā tie, kuriem izglītība ir zemāka par vidējo izglītību (OECD vidējais: 43 punktu starpība)

Nodarbinātības rādītāji Latvijā atbilstoši rēķinpratības līmenim

Latvijā **starpība nodarbinātības rezultātos** pēc prasmju līmeņa saglabājas pat tad, ja tiek salīdzināti pieaugušie ar līdzīgu izglītības līmeni (un ņemot vērā arī citas atšķirības, kas varētu būt saistītas ar augstākām prasmēm).

Ņemot vērā šīs atšķirības, vienas standartnovirzes pieaugums rēķināšanas prasmē ir saistīts ar 4 procentu punktu lielāku iespējamību piedalīties darba tirgū, un nodarbināto pieaugušo vidū rēķinpratības pieaugums par vienu standartnovirzi ir saistīts ar 12% augstākām algām, kas ir statistiski nozīmīga atšķirība.

Salīdzinājumam, vienas standartnovirzes pieaugums izglītības līmenī ir saistīts ar 18% lielāku atalgojumu Latvijā.

Prasmes ir cieši saistītas

- gan ar individuālo labklājību (piemēram, apmierināts ar veselības un dzīves stāvokli),
- gan ar pilsonisko iesaistīšanos (piemēram, politiskā efektivitāte, uzticēšanās un brīvprātīgo darbs).

Daudzi mazkvalificēti pieaugušie jūtas nodalīti no politiskajiem procesiem un viņiem trūkst prasmju, lai apgūtu sarežģītu digitālo informāciju, kas mūsdienu demokrātijās rada arvien lielākas bažas.

Līdzīgi kā vidēji arī citās OECD valstīs, Latvijas pieaugušie, kuri ieguva augstāko prasmju skalas līmeni, ievērojami biežāk ziņoja par augstu apmierinātības līmeni ar dzīvi un ļoti labu vai izcilu veselību nekā pieaugušie, kuru sniegums ir 1. līmenī vai zemāks.

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

EPALE
Latvija

OECD PIAAC
galvenā pētījuma
lauka darbu
raksturojošie
rādītāji
Datu ieguvu Latvijā
pēc Latvijas
Universitātes
pasūtījuma veica
pētījumu centrs
SKDS

SKDS
PĒTĪJUMU CENTRS

Apsekojamo mājsaimniecību adrešu skaits	27 630
Mājsaimniecības locekļu atteikumi	10 567
Adreses, kurās nebija pastāvīgi dzīvojošu iedzīvotāju (vasarnīcas, remontējamas ēkas, neapdzīvoti mājokļi u. tml.)	1 584
Adreses, kurās nebija mērķgrupas iedzīvotāju (16–65 gadus veci Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji)	1 793
To respondentu skaits, kas bija rekrutēti PIAAC galvenajam pētījumam	7 551
To respondentu skaits, kas bija pabeiguši galvenā pētījuma anketu	6 544
To respondentu skaits, kas bija pabeiguši galvenā pētījuma testa daļu	5 789
Kopējais respondences līmenis (%)	27,5

Latvijā aptuveni 25% strādājošo ir pārāk kvalificēti (over-qualified) (OECD vidējais rādītājs: 23%) un vēl 9% ir nepietiekami kvalificēti (OECD vidēji: 9%), kas nozīmē, ka viņu augstākā izglītība ir augstāka vai zemāka par noteikto līmeni, kas būtu nepieciešams viņu pašreizējam darbam.

Apmēram 9% strādājošo ziņo, ka dažas viņu prasmes ir zemākas par tām, kas nepieciešamas viņu darbam (OECD vidējais rādītājs: 10%)

Latvijā šādi darbinieki bieži saka, ka tas ir tāpēc, ka viņiem jāuzlabo svešvalodu zināšanas (46%), kam seko datorprasmes vai programmatūras zināšanas (40%).

41% strādājošo nestrādā ar mācību jomu saskaņotu darbu, jo viņu augstākā kvalifikācija nav tajā jomā, kas ir visatbilstošākā viņu darbam.

Socioloģijas profesore
Aija Zobena

OECD valstīs pieaugušie, kas ir pārāk kvalificēti savam darbam, rada ievērojamas ekonomiskās un sociālās izmaksas.

Latvijā šī parādība ir mazāk izteikta: pārkvalificēto darbinieku algas ir vidēji par 10% zemākas nekā tiem darbiniekiem, kuri strādā ar kvalifikāciju labi saskaņotos darbos un kuriem ir līdzīgs izglītības līmenis (OECD vidējais: par 12% zemākas algas)

Vienlaikus viņiem nav ievērojami mazāka iespēja ziņot par augstu apmierinātības līmeni ar dzīvi (OECD vidējais rādītājs: par 4 procentu punktiem mazāka iespējamība).

LSKA 08.06.2024.

Izglītība ir vērtība. Pētījums norāda uz faktoriem, kas ietekmē cilvēkkapitāla veidošanu. Izglītoti cilvēki ir lojālāki savai valstij.

Nākotnes ekonomika ir zināšanu un talantu ekonomika. Izglītība ir priekšrocība darba tirgū. Jārod risinājums kā valstī palielināt vidējo zināšanu līmeni pieaugušajiem. Šobrīd nodarbinātajiem nav motivācijas mācīties, lai veidotu karjeru.

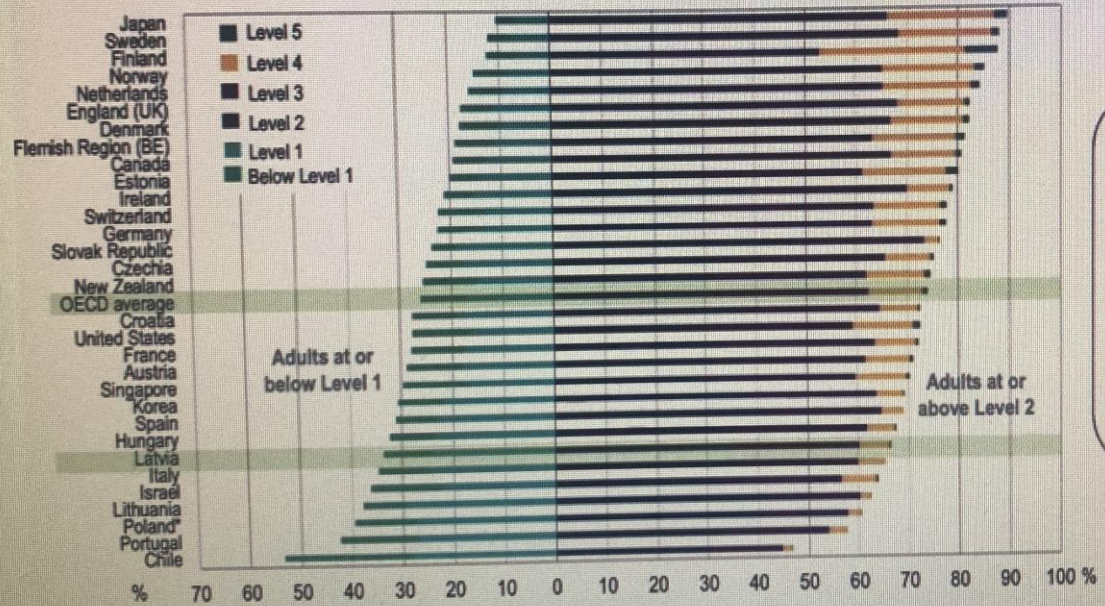

Zane Petre Eiropas komisijas pārstāvniecības Latvijā vadītāja.

40% Eiropas iedzīvotāju trūkst digitālo prasmju, kas nepieciešamas darba tirgū. ES dalībvalstīm piešķir ievērojamu finansējumu pieaugušo izglītības vajadzībām caur dažādiem fondiem. Eiropas komisija plāno izveidot prasmju vienību vadoties no nākotnes vajadzību prognozēšanas viedokļa. Tāpēc liela nozīme ir profesionālajai izglītībai. Tiek strādāts pie tā lai Eiropā veidotu sasaisti ar darba tirgu, zaļo un digitālo pārkārtošanos.

» On average, across participating OECD countries, around one-quarter of adults are considered low performers in literacy

Literacy proficiency among adults
Share of 16-65 year-olds scoring at each proficiency level in literacy

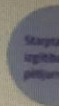

OECD average
Below Level 1 & Level 1: 26%
Level 2: 31%
Level 3: 31%
Level 4 & Level 5: 12%

Latvia
Below Level 1 & Level 1: 34%
Level 2: 35%
Level 3: 25%
Level 4 & Level 5: 6%

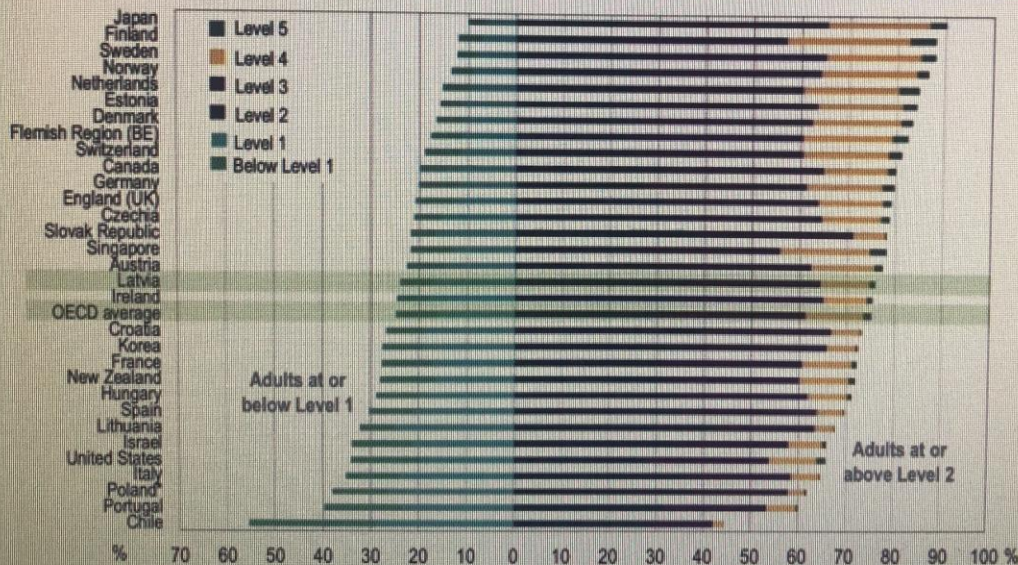

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

On average, across participating OECD countries, around one-quarter of adults are considered low performers in numeracy

Numeracy proficiency among adults
Share of 16-65 year-olds scoring at each proficiency level in numeracy

OECD average
 Below Level 1 & Level 1: 25%
 Level 2: 31%
 Level 3: 31%
 Level 4 & Level 5: 14%

Latvia
 Below Level 1 & Level 1: 24%
 Level 2: 34%
 Level 3: 30%
 Level 4 & Level 5: 12%

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

EPALE
Latvija

- **Latvijas 16–65 gadus vecu pastāvīgo iedzīvotāju tekstpratības un adaptīvās problēmu risināšanas prasmju līmenis ir zemāks nekā vidēji OECD. Savukārt rēķinpratības testa rezultāti Latvijā būtiski neatšķiras no vidējā līmeņa OECD un vairumā OECD dalībvalstu.**
- **Latvijas iedzīvotāju dažādu prasmju līmenis kopumā ir augstāks nekā Lietuvā, Polijā un Portugālē, bet zemāks nekā, piemēram, Igaunijā vai Somijā.**
- **Jaunākiem iedzīvotājiem Latvijā vecumā no 16 līdz 34 gadiem visās testa daļās ir augstāks sasniegumu līmenis. Augstāki rezultāti ir arī iedzīvotājiem ar augstu izglītības līmeni (ar vismaz bakalaura grādu).**
- **Mazākā mērā atšķirības var novērot dažādās nodarbinātības grupās. Nodarbināto rezultāti ir labāki nekā bezdarbniekiem vai ekonomiski neaktīviem iedzīvotājiem.**
- **Sievietēm Latvijā ir labāki sasniegumi tekstpratības testā, savukārt vīriešiem ir augstāki rezultāti rēķinpratības testā. Adaptīvās problēmu risināšanas prasmes abām dzimumu grupām ir līdzīgas.**

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

**OECD
PIAAC
Latvija:
galveno
rezultātu
apkopojums**

Pētījums ir parādījis situāciju, sniedzis tās raksturojumu, devis unikālus datus.

Tagad valstī ir jāveido datos balstīta politika, kas vērsta uz cilvēkkapitāla attīstīšanu, soft skills prasmju veidošanu.

Taga T veida izglītība, kas nozīmēja plašu izpratni un dziļas zināšanas vienā nozarē, un kas dominēja līdz šim, jātransformē izglītībā, kas sniedz dziļas zināšanas divās nozarēs un attīsta caurviju prasmes, uz ko jāvērs mūzizglītības saturs.

Cilvēkkapitāls

- Cilvēkkapitālam piemīt trīs dimensijas
 - izglītība,
 - veselība
 - darbs.
- Katra no dimensijām cieši mijiedarbojas savā starpā.
- Laba veselība gan tieši palielina darba ražīgumu, gan arī nozīmē ilgākus plānošanas horizontus, veicinot ilgtermiņa investīcijas, tostarp izglītībā.
- Kvalitatīva izglītība palielina izredzes strādāt aizraujošu un labi apmaksātu darbu.
- Katrs labi apmaksātais darbs ar vērtību sabiedrībai palielina nodokļu ieņēmumus, ar kuriem tiek finansēta kvalitatīva izglītība un veselības aprūpe.

Cilvēkkapitāls

- **Cilvēkkapitāla attīstības padome** ir lēmusi par pieaugušo izglītības noteikšanas formātu apvienošanu Ekonomikas ministrijas vadībā izveidojot **Apvienotās pieaugušo izglītības koordinācijas komisiju**, kurā apvienojas Izglītības un zinātnes ministrijas vadītā Pieaugušo izglītības pārvaldības padome un Labklājības ministrijas vadītā Apmācību komisija.
- Apvienotās komisijas **mērķis** - izveidot starpnozaru pieaugušo izglītības pārvaldības komisiju, lai nodrošinātu saskaņotu rīcību cilvēkkapitāla attīstības stratēģisko mērķu sasniegšanai nodarbināto, bezdarba riskam pakļauto, bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta pasākumu īstenošanā.
- **Komisijas galvenie uzdevumi:** izskatīt, apstiprināt un aktualizēt mācību jomu piedāvājumu, veikt regulāru pieaugušo izglītības pasākumu īstenošanas rezultātu novērtējumu.

Cilvēkkapitāls

- Pieaugušo izglītības programmas Latvijā tiks veidotas saskaņā ar cilvēkkapitāla attīstības stratēģiskajiem mērķiem un atbilstoši darba tirgus pieprasījumam un tautsaimniecības nozaru attīstības prognozēm.
- Ekonomikas ministrija strādā pie Apvienotās pieaugušo izglītības koordinācijas komisijas nolikuma izstrādes.
- **Komisijas sastāvā plānots iekļaut** pārstāvjus no Valsts kancelejas, Ekonomikas ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Labklājības ministrijas, VARAM, LIAA, VIAA, NVA, VISC un IKVD, kā arī sociālo partneru pārstāvjus no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Darba devēju konfederācijas un Latvijas Pašvaldību savienības. Komisijas nolikumu un sastāvu apstiprinās ekonomikas ministrs.

